

Torrent i aprenentatges

Guillem Pont

FONT: PONT, Guillem. *Torrent i aprenentatges* dins de *Sa torrentada* editat per l'Ajuntament de Sant Llorenç des Cardassar.

Recull de refranys i cançons populars a càrrec de Guillem Pont que, des de la saviesa popular, reflexiona sobre el perill dels torrents i de com convivim amb la naturalesa. Si la tradició popular ja ens avisa del que pot passar, per què no estem més previnguts?

Segons el professor Forman, “una ciutat no es pot aïllar de la conca hidrogràfica a la qual pertany, sinó establir una relació amb ella”. Pot semblar increïble, però les àrees inundables s’inunden i les que tenen tendència a embassar-se, s’embassen, i per allà on hi ha passat l’aigua, hi tornarà a passar. Periòdicament l’aigua exhibeix les escriptures de les seves propietats i les reclama, especialment si dificultam el seu pas o ocupam el seu espai.

1.- PRESENTACIÓ

Es comença a dibuixar una determinada perspectiva, però les nafres són encara fresques. Algunes de les emocionals no arribaran a tancar-se mai i es recordaran amb un “morí a la torrentada del 2018”, mentre altres, les petjades que afectin la salut i l'ésser, es dissoldran en la immensitat del desconegut. Després de les compensacions, bona part de les nafres físiques, reforçant estructures, s'han anat refent. Resta encara un polsim persistent que es deposita en els racons més indòmits i que no se sap ben bé si prové de la pluja o de les perifèriques estacions de transformació de fang i pedruscada amb terra i grava.

Des de la biologia i la teoria quàntica, amb interacció amb la filosofia, adesiara s'assenyala que “tot és relacionat amb tot”, i també que “tot el que es diu és dit per algú” –*Cada campana fa el seu so*, diu un dels nostres refranys. Sempre es dona, idò, interrelació i manca d'asèpsia. Les “veritats”, la “realitat” que es descriu, malgrat la vehemència, no deixen de ser interpretacions parcials d'un tot molt més ampli i, moltes vegades, inabastable.

És, aquesta, la primera consideració que m'agrada expressar, puix el treball que es presenta no deixa d'estar condicionat per les mancances i limitacions que em reconec i d'altres que, tal vegada, romanen amagades més enllà de la consciència.

Una altra consideració n'és la contundent creença en la força de la llengua.

Creença bellament descrita, entre altres, pel filòsof R. Pannikar: “Les llengües no són només instruments, sinó que cada llengua és un món sencer –no solament una cosmovisió. Cada llengua és una riquesa de la vida humana. No solament s'extingeixen les espècies animals, sinó també centenars de figures d'herois i de mites desapareixen o estan amenaçats, i això perquè hem fet violència a les llengües, tractant-les com si fossin només mitjans d'informació, com els satèl·lits o les ràdios”.

Semblant argument i de manera ampliada sustenta un altre llibre de referència, *Cultura popular i ecologia del llenguatge*, de Gabriel Janer Manila, on es lliga llengua i territori: “L'home ha descompost, observant-la, la natura amb la intenció d'estudiar i de nomenar els elements que la integren, però amb la intenció d'entendre-la com a totalitat (...). Si l'home és capaç d'entendre i conèixer el territori sobre el que viu, també serà capaç de comprometre's amb aquest territori i, ben segur, n'evitarà el conflicte; car sovint l'home viu en conflicte amb el seu espai perquè el desconeix, perquè no s'hi sent integrat, en definitiva perquè no sap que ell n'és un element que en destrueix l'equilibri”.

Es vol fer incidència concreta a aquest “compromís amb el territori” per furgar amb l'eina de la llengua, sobre possibilitats i indicadors d'acció en relació al tema de les torrentades a Sant Llorenç des Cardassar.

De banda les creences assenyalades que sustenten l'aportació, voldria fer també referència a les motivacions personals que orienten la tasca. D'una banda, una frase repetida adesiara pel padrí Miquel: “Un torrent és un mal veïnat, se'n du lo bo i deixa lo dolent” –**No hi ha veïnat més dolent que terra arran de torrent**, segurament seria la forma correcta del refrany. La frase moltes vegades servia de distès contrapès a les lloances que de la fertilitat de la terra de l'hort de sa Begura, situat entre sèquies, feia el seu gendre, que també tenia el torrent de s'Arboçar partioner. El padrí Miquel coneixia ben bé els efectes del torrent, puix per devers Son Jaques hi tenia mitja quarterada que la família coneixia amb el nom de “es torrent”, precisament perquè limitava amb el torrent de ca n'Amer, que és així com anomenen els carrioners el torrent que nosaltres coneixem com “de ses Planes”.

Vaig recordar la sentència del padrí Miquel quan visitant una de les cases afectades per la torrentada, en el trull de la feina de neteja, una amiga, en contar la seva experiència vital assenyalà: “vaig recordar el que la meva padrina acostumava a dir: a l'aigua l'han de deixar córrer, per això vàrem obrir les vidrieres...”.

“El torrent és un mal veïnat”, “A l'aigua l'han de deixar córrer”, es converteixen en dues idees que, a l'hora de plantejar la participació en la present publicació, orienten sobre la definició d'uns objectius on es lliga torrent, llenguatge i didàctica, deixant en negreta aquells missatges inequívocs que afecten actituds i comportaments.

S'intentarà, idò, en aquest petit espai, justificar aquesta mirada concreta des de la cultura popular, al problema que suposa enfrontar-se als danys que, adesiara, ocasionen les

torrentades en el nostre terme municipal.

(...)

En definitiva, se cerca una mirada a la saviesa popular condensada en els refranys i les cançons que ens pugui portar a la reflexió i a una posterior i nova presa de decisions. No es tractarà tant, idò, de fer una recerca exhaustiva de refranys i cançons que fan referència a torrents, com de fer una selecció d'aquells que ens poden portar a la reflexió sobre perills i sobre actituds i comportaments.

3.- HIPOTESI DE TREBALL. OBJECTIUS

La nostra cultura popular, en tant que saviesa i coneixements amuntegats per una comunitat lingüística al llarg de la història, disposa de missatges clars i inequívocs dels perills que representen els torrents i les torrentades.

Missatges que, potser derivats de la contaminació i degradació lingüística i també de l'aparició de nous interessos i valors, hem anat oblidant.

Aquesta hipòtesi de treball deriva en dos objectius concrets: el primer, a nivell operatiu, es podria definir en els següents termes: relacionar totes les dites i cançons que ofereix la cultura popular sobre comportaments vitals lligats als torrents i les torrentades. El segon resulta, segurament, més contundent: que recordar sentències i altres aportacions de la cultura popular ens pugui despertar la consciència i apropar-nos, així, a un canvi d'actituds.

Sabem que no podrem evitar les torrentades. La del 2018 ens sembla ara impensable, com també ho semblaren, en el seu dia, les de 1989, 1973, 1943... És així que hi haurem de conviure. La qüestió rau en la manera en què la comunitat llorencina serà capaç d'enfrontar-s'hi.

El camí el coneixem; molta altra gent, en el rajar de la història, ha passat pel foradí estret. Per això, com ens re-corda V. Frankl, no resulta tan important el que ens passa com l'actitud que nosaltres adoptam davant el que ens passa. En altres paraules, com a habitants i actors del nostre entorn, podem mirar cap a una altra banda o trobar camins de convivència amb aquesta naturalesa que, adesiara, es mostra indòmita i cruel.

(...)

5.- EL PROCÉS DE RECERCA

5.1.- PRIMERES INDAGACIONS

S'assenyala que tot comença amb una primera passa i, en aquest cas, aquesta va ésser de tempteig, conversant amb persones camperoles que arrenen en la Mallorca preturística. D'aquí sorgiren els primers resultats que engegaren la investigació.

**Primer a Son Gorrió;
llavors es de Son Mitjanada;
es que senten sa remor
de quan ve sa torrentada. (JC)**

**Val més tenir vora una carritxera, que vora una jonquera
(JC)**

La conversa va continuar després en el terreny de les anècdotes. Que si l'any 43 el batle havia tret en braços el sen Castell perquè l'aigua havia entrat a ca seva (actualment al carrer Ponent, núm. 7; curiosament en el núm. 9 ja no hi va entrar aigua) (GS). Que si els de sa Ferrissa havien dit a l'amo en Guillem de sa Begura que no tocàs les garbes que el torrent havia transportades, que després sempre hi ha comentaris, com aquell en què algunes persones donaven la culpa dels seus danys al pont del Camp Rodó, perquè en estar una mica esbiaixat els dirigia l'aigua (AP)... i coses semblants.

Posteriorment es va continuar la recerca en fonts orals d'altres indrets:

L'aigua no té força mesurada (JA)

El foc és terrible, però l'aigua l'apaga (JA)

Que juntament amb els dos assenyalats en la Justificació:

A l'aigua l'han de deixar córrer (CG)

No hi ha veïnat més dolent que terra arran de torrent (MB)

animaren a encetar aquesta línia de recerca.

Cal assenyalar, també, que en aquesta primera indagació es varen trobar postures més radicals, referides a fets contrastats, com aquella resposta a la pregunta: *Saps alguna cançó relacionada amb el torrent o les torrentades?* “Cançó no, però conec la lluita entre mon pare i ma mare. Mon pare, per fugir del torrent, va canviar una casa feta per un corral de figueres de moro en el turó” (PM). O aquella altra conversa entre una neta i el seu padrí davant una casa nova en el baix del xaragall: “Vosaltres no la faríeu aquí, jo no hi hagués consentit” (CP).

L'anecdolari també mostra constància d'altres discussions, retrets o advertiments familiars referits a les construccions de cases en les parts baixes o en la zona del xaragall. Un altre fet radical i curiós és l'aparició del malnom “Des piset”, en substitució del tradicional “Blanc”, derivat de la inversió dels estatges habituals de la casa. Per temor o respecte al torrent situaren l'habitatge on les altres cases hi tenien el sòtil (BD).

(Les inicials corresponen a Jaume Caldentey, Guillem Soler, Antoni Pascual, Joan Adrover, Catalina Galmés, Miquel Ballester, Pere Mas, Constança Pont i Bartomeu Domenge)

5.2.- APORTACIONS DE LES DIVERSES FONTS

I amb la força de la troballa de les primeres indagacions es comença a girar fulles amb uns primers resultats un tant decebedors. La primera sorpresa va ser comprovar que en els diversos índexs del *Costumari Català*, i de banda les cites a la població de Torrent (Girona), tan sols vaig saber trobar el concepte “torrent” a l'índex de danses dramàtiques (p.e. el ball grotesc conegut com “Ball de Torrent”, tradicional de les festes majors valencianes).

Una segona sorpresa va ser comprovar que a l'índex del *Cançoner* del pare Ginard, sota l'epígraf “Torrents” tan sols hi consten dues cançons:

**Es torrent de s'Estorell
cada pic que ve, fa tala;
enguany se n'ha duit un frare
i antany un bergantell**

(Sencelles)

Na Borges, qui vol dir torre,
en llengo d'en temps primer,
no té torres ni torrer,
sinó, ran d'es sementer,

pins i mates que fan borra.

(Artà)

La primera és indicadora clara de perill en recordar que el torrent (en aquest cas el de s'Estorell, possessió del terme de Lloseta) se'n porta vides, mentre que la segona cançó mostra un vessant lingüístic i biològic.

D'altra banda, les primeres fullejades als refranysers que tenia a mà tampoc no varen resultar gaire generoses. En un dels annexos dels de Miquel Fuster, recollit per Marc Vidal, hi consta:

Síquies i torrents escurats i romeguers ben eixermats, que es pot interpretar com la necessitat de cuidar, de netejar les sortides d'aigua.

Més fructífera va resultar la recerca de diverses paraules en el DCVB (aigua, torrent, torrentada, riu, desastre, desbocar, beure, llot, fang, xaragall, ploure, jonc, pont, ull...).

A “aigua”:

**«Jo voldria que ploqués
i fes aigo de bombolla,
que ses taronges de Sóller
es torrent les mos dugués»**

(Felanitx)

Cançó referida al torrent com a transportador d'objectes, en aquest cas taronges.

I també les frases i refranys:

Aigo se n'ho ha duit: *ho diuen parlant d'una cosa que s'és abolida o ha desaparegut del tot (Mall.)*

S'aigo s'escola a sa part més baixa (Mallorca): *ho diuen per significar que la culpa de molts se sol carregar al més pobre o al qui té més pocs mitjans de defensa.*

S'aigo i es foc, només juguen a un joc (Men.)

Gat escaldat, aigo freda tem (Mall.).

A “riu”, s'hi troba:

A la vora del riu, no hi facis niu; Prop del riu, ocellet, no hi facis niu; A la vora del riu, no faces el niu, i si el fas, fes-lo en l'estiu (Val.); **«Vora del riu, no hi facis nius, ni d'hivern ni d'estiu»** (Ribes): *proverbis que indiquen que és perillós habitar prop d'un riu, per la possibilitat que esdevingui gros i s'emporti la casa*, que Mn. Alcover arreplegà de València i Catalunya.

No hi ha riu que no tinga eixida: *significa que tota persona, per pacífica que sigui, arriba*

a irritar-se si la provoquen amb prou insistència (Val.)

A riu brut de torrentada, es peix hi fa xalada: *vol dir que quan hi ha avalots o desordres, sempre hi ha qui se n'aprofita i hi fa negoci (Men.)*

I també:

Qui no adoba la gotera, ha d'adobar la casa entera: *significa que cal llevar el mal quan just comença i és petit, perquè no hagin de combatre'l quan és gros i mal d'esvair.*

Qui no vol banyar-se quan plou, que adob ses teulades quan fa sol.

Ni casa prop de convent, ni vinya prop de torrent»: *ho diuen perquè si està prop de convent, la casa serà solitària o ombrívola o molestada de cam-paneig; i si està prop de torrent, s'exposa que la torrentada l'a-rregussi (Mall.)*

Del "Tresor dels avis" (1922-1927), del mestre artanenc Andreu Ferrer:

Aigua d'estiu, xerriu xerriu; aigua d'hivern, aigua d'infern.

Si es dematí es Puig d'Alpara du capell, aigo fins a sa pell.

En temps de deluvis ets es-cravats neden. *Al mal temps, els pobres són els primers que pateixen (Menorca)*

I de l'*Arxiu de tradicions po-pulars* (1928):

Acabats els trons, adeu Santa Bàrbara

A la vora del riu, no hi faces el niu.

Fixau-vos que just amb aquestes primeres troballes ja en podríem treure una sèrie de deduccions de caire didàctic:

-Els torrents són perillosos; se'n poden portar vides i objectes.

-Sempre acaben pagant els més indefensos.

-Després de la ferida, apareix la por.

-A l'hora de fer el niu, la casa, dit de diverses formes, cal allunyar-se dels passos d'aigua.

-Els torrents poden tenir eixida, sortida del cau.

-I finalment que sempre hi ha algú que s'aprofita de tota situació dramàtica.

En una segona recerca, en altres apartats de l'ampli *Cançoner*, apareix el concepte "torrent" amb missatges diversos, alguns dels quals defugen de l'objectiu i la hipòtesi didàctica plantejada, mentre que d'altres (en negreta) s'hi poden incloure. Cap de les cançons que mostram va ser recollida a Sant Llorenç o a Son Carrió:

No vull fer cap jurament
perquè n'és bo de trencar;
però, si tu em veus tornar,
jo crec que hauràs vist rajar
mes de 10 pics es torrent.

(Santanyí)

**Ja comença a fer gotetes
i es torrent qui ja se'n ve:
mal s'endugués s'enginyer,
es taulons i ses casetes
cap avall a fer punyetes
per dins aquell sementer!**

(Sant Joan)

També aportada per tradició oral (CG)

**Jo voldria que plogués
i fes aigo de bombolla
i ses taronges de Sóller
es torrent les se'n dugués.**

(Ciutat)

**Jo voldria que plogués
un any i mig de llimones,
i a ses dones petitones
el torrent les se'n dugués.**

(Muro)

**En fer tempestat de vent
totes ses fuies ramassa.
I an es gerrers de sa Plaça
los se'n durà en es torrent.**

(Selva)

**A Muro es més bandolers
van a festejar a sa Pobla.
Jo pagaria una dobla
que es torrent los se'n dugués.**

(2.0)

A Sóller s'ajuntament
no fa més que desbarats:
amb vegues i prenguent gats
gasta es doblers enviats
per fer marges de torrent.

(2.0)

Jo voldria que plogués
de tabac una ruixada,
i don Francisco Granada
que es torrent el se'n dugués,
i sa senyora d'Es Teix
amb tota sa nierada.

(2.0)

Mal és s'estar enamorat!
Més mal és tenir amor:
torrent qui no fa remor,
molts de pics fa feredat.

(2.0)

**Dia deu de juriol
hi va haver tal torrentada,
que se'n va dur sa murada
i va fer un torrent nou.**

**Com va ser en es rentadors,
else volia tomar,
i ell va ser tan poderós
que no ho deixà comportar.**

(Artà)

**Per Sant Fèlix ne va fer
una grossa torrentada;
la gent va quedar espantada
de veure es mal que hi hagué.**

(Deià)

**Quan sa torrentada entrà,
no va dir “Ave Maria”,
i a can Nadal no hi havia
sola per ataconar.**

(Artà)

Recollida pel Pare Ginard és també aquesta endevinalla:

**Quin lladre és que mai l'agafen,
no té cames i sap córrer,
quan ell roba molts ho amaguen,
i lo que ha robat no torna?**

Un torrent.

Cançons que el Pare Ginard situa en diversos apartats, però que ens adverteixen de la perillositat de la torrentada de dur-se'n persones; sobre la força de l'aigua (*se'n va dur sa murada*); sobre l'efecte d'esglai generalitzat i també sobre la seva arribada imprevista.

A la cançó de les gotetes, la primera destacada en negretes d'aquesta segona recerca, entre altres aspectes, se'n pot deduir una certa desconfiança vers algunes decisions dels enginyers.

També a l'apartat de cançons s'ha d'incloure les cançons del *Costumari*:

**Per sant Vicenç (22 de gener)
el sol ja baixa pels torrents,**

**i allí on no baixarà
ni casa ni vinya no hi vagis a plantar,
i no hi vagis a poblar
i mala anyada es collirà,
i on no ha tocat
no facis sembrat,
i on tocar no pot
no plantis vinya ni hort**

Amb un missatge clar, el torrent no resulta bon veí ni per les cases ni per les vinyes. Mateix missatge ja assenyalat a les aportacions del DCVB.

I també la verdosa, recollida per Gabriel Janer:

El dia que plou i trona
s'aigua arregussa arreu.
Com més endins l'hi fareu,
més contenta la tendreu;
jo ho sé de sa meva dona.
(Algaida)

La recerca en aquest immens clot del tresor que representen les *Rondaies Mallorquines* s'ha fet utilitzant la valuosa tasca de recerca d'Antoni Llull Martí. Val a dir que el refranys i les expressions trobades no fan referència concreta a torrents i torrentades, sinó que són d'ordre general però útils en el cas que ens ateny:

Gat escaldat d'aigo freda tem, ja assenyalada anteriorment i que fa referència a la petjada de les experiències negatives.

Gordau-vos d'un "ja està fet".

Val més sa qui guarda que sa qui cura. Dos refranys que tenen inequívoca orientació sobre la necessitat de prevenció.

Qui ha fet avui, farà demà. Les coses, i entre elles les torrentades, es poden repetir i es repetiran.

Tot té compostura en aquest món, fora la mort. Un missatge d'esperança en el sentit que tot, d'una o altra manera, es pot arreglar.

Lo que no vols per tu, no ho vuies per ningú. Un missatge d'amor i de generositat.

A la collita se vorà el fesol. Una manera de dir que fins al final de les accions no se'n coneix el resultat.

Hala al·lots, cap a cases que se'n ve una barrumbada feresta! Des de sempre hi ha hagut barrumbades ferestes i la casa ens ha de facilitar resguard.

Poques com aquesta! Però sempre n'hi pot haver d'altres. Missatge de prevenció.

Del recull d'Antoni Riera, n'és el conegut **Només mos recordam de Santa Bàrbara quan trona**, que ens orienta sobre els habituals descuits i negligències.

Victor Pàmies, a banda de recollir refranys (refranys.wordpress.com) té una classificació dels més usats, i assenyala que el més popular a les Illes Balears és el **Qui no vols pols que no vagi a l'era**. Sens dubte ofereix múltiples lectures. En el nostre cas també es podria interpretar com a missatge de prevenció.

Per altra banda, Jaume Alzamora, en la seva relació explicada de refranys, fa referència a la torrentada:

Ses torrentades sempre van per avall. *El mateix que l'aigua.*

De ponent no corre el torrent, i si corre corre valent. *El vent de ponent no sol dur aigua, però quan en duu, ho fa amb gran quantitat.*

Si a l'octubre plou, els torrents fan renou. *Les pluges de la tardor solen ser molt fortes.*

Novembre en pluja. Si la se'n du es torrent, que vagi allà on vulla. *Durant la tardor, en ploure hi ha el perill que els torrents no siguin capaços d'arreplegar l'aigua que cau del cel.*

Ni vinya prop de torrent, ni casa prop de convent. *Ambdues coses es deia que eren molt perilloses, cada una per un motiu diferent.*

Per sant Vicenç, el sol ja baixa pels torrents, i allí on no hi baixarà, casa ni vinya no s'hi farà, refrany ja citat quan es feia referència al *Costumari*.

La recerca en les diverses pàgines virtuals consultades: Viquidites, refranyer.dites.cat, [racó català](http://racó.català), temàtic.dites.cat... acostumen a ser reculls que es nodreixen de les mateixes fonts. Es així que, a nivell conceptual i amb la finalitat que orienta el present treball, sense aportar nous missatges, presenten algunes variants i complementen la tasca realitzada.

Per sant Llorenç, el sol toca pels torrents, i allà on no tocarà, ni casa ni vinya vagis a plantar.

Sant Llorenç escura els torrents.

Trons d'octubre, any de diluvi.

En definitiva, com evidencia el poema de l'any 1900 de Miquel Gayà Bauçà (vicari de Son Servera i autor de la *Memòria històrica del Poble de Son Servera* de 1899), publicat a la revista "Mallorca Dominical" (1897-1901), que s'adjunta, això de les torrentades ve de

vell.

Potser cal recordar també que tant el *Cançoner* del Pare Ginard, com l'*Aplec de Rondaies* de Mn. Alcover són reculls de tradició oral que, independentment de la data de la seva publicació, es perden en el temps.

Som ben coneixedors, idò, dels perills que comporta el torrent. I també del moment en què pot succeir, no debades el noms dels mesos acabats en *-bre* arrelen en la paraula llatina *imber*, pluja. La cultura popular també mostra aquests aspectes culturals, com és el cas dels *Refranys del temps, organitzats per mesos de l'any*, de Miquel Taverna:

El setembre se'n du els ponts o eixuga les fonts

El setembre pluja copiosa, és per a tot perillosa

Al setembre trons, aigua sota els ponts

Octubre és mes d'històries que han deixat males memòries

A l'octubre la inundació pot fer aparició

A l'octubre forta tronada, ves en compte amb la riuada

(...)

6.- CONCLUSIONS

Es confirma plenament la hipòtesi: mitjançant la llengua, definidora d'ésser, la cultura popular, el coneixement amuntegat al llarg de les generacions, ens fa avinent a tota la comunitat les singularitats i els perills dels torrents i les possibles conseqüències de les torrentades.

En resposta al primer dels objectius, es pot assenyalar que molts són els refranys que ens conviden a la prevenció. Que cal allunyar-se de torrents a l'hora de construir una casa. Que quan arriben les torrentades, acostumen a causar desastres. A més, algun dels refranys adverteix del perill que representa una torrentada per a la vida de les persones.

I també mostren l'evidència que rere les desgràcies algunes persones en treuen guanys.

Llavors ve la pregunta clau:

Si l'experiència col·lectiva acumulada ens aporta aquestes informacions, per què com a comunitat no les tenim en consideració?

El segon dels objectius fa referència a actituds i és, aquest, un tema molt més complex. En tot cas, com a comunitat hem de triar si esperam pacientment la propera torrentada o si s'han d'emprendre programes que puguin pal·liar, si més no en part, els danys soferts.

Sempre s'haurà de partir de la base que l'errada no existeix, que en el moment de prendre decisions, cada persona les pren segons els seus coneixements i interessos del moment, de la millor manera que sap i que, després, solament el temps ajudarà a determinar si les decisions foren encertades o errades.

Partint d'aquí, tal vegada es poden aventurar propostes intuïtives a l'espera dels diferents informes científics i també de les possibilitats reals d'acció.

D'alguna manera, els primers dies després del desastre ja s'anticiparen algunes solucions intuïtives. Des de l'orientada vers un canvi de la planificació urbanística (contudent la comparativa d'imatges que publicà la premsa entre les de 1956 i 2015). Passant per aquella altra orientada al respecte i cura dels diversos torrents, per tal que l'aigua pugui passar sense posar vides en perill i acabant amb les plaques de contenció o desviament del torrent.

Com s'assenyala al principi, en aquests moments la nafra és encara fresca. Alguns, a nivell personal, han optat per refer ràpidament i amb noves estructures més reforçades el que la torrentada se n'havia emportat. Falta encara conèixer els informes científics, la voluntat política, les possibilitats pressupostàries i la voluntat real de la comunitat per poder afrontar una vinent torrentada.

7.- BIBLIOGRAFIA

- Alcover, Antoni M. (1880-). *Aplec de Rondaies Mallorquines*. Palma. Ed. Moll
- Alcover-Moll. (1983). *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma: Ed. Moll
- Alzamora, J. (2008). *Espigolant dins l'antigor. Refranys i dites de la nostra terra*. Palma. Ed. Moll. (amb selecció de Tomàs Martínez)
- Amades, J. (1950). *Costumari català. El curs de l'any*. Barcelona: Ed. 62 (1982)
- Balbastre, J. (1977). *Nou recull de modismes i frases fetes. Català-Castellà. Castellà-Català*. Barcelona: Pòrtic
- Bonafè, F. (1981). *Vols d'oronetes*. Palma: Taller gràfic Ramon
- dE (2000). *Diccionari de frases fetes, refranys i locucions. Amb l'equivalència en castellà*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana
- Ferrer, A. (1922-1928). *Tresor dels avis. Revista d'etnografia, mitologia i folklore. Balears*. Artà: Andreu Ferrer Ginart
- Fuster, M. (1979). *Refranyer popular de l'illa de Mallorca*. Campos.
- Ginard, R. (1966). *Cançoner popular de Mallorca*. Palma: Ed. Moll (1966-1975)
- Janer, G. (1982). *Cultura popular i ecologia del llenguatge*. Barcelona: Ceac
- Janer, G. (1988). *Sexe i cultura a Mallorca: el cançoner*. Palma: Ed. Moll
- Llull, A. (2008). *Diccionari d'expressions lingüístiques recollides de les Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Racó*. Palma: Ed. Moll
- Llull, A. (1997). *Els refranys a les rondaies mallorquines. (A IV Jornades de Cultura Popular a les Balears. Manacor 1997)*. Palma: Gràfiques Miramar
- Panikkar, R. (1997). *Invitació a la saviesa*. Barcelona: Ceac
- Picornell, C. (2010). *Els top ten dels refranys de les Illes Balears*. (Article). Palma: dBalears
- Riera, A. (1999). *Així xerram a Mallorca. Aplec d'expressions populars. En sentit figurat*. Inca: Gráficas Garcia
- Sagrera, B. (2007). *Les cançons populars del Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Ed. Moll
- Serra V. (1928-1935). *Arxiu de tradicions populars*. Barcelona: J.J. De Olañeta (1980)
- I també cerques a Google (diverses veus), a refranys.wordpress.com, a “Cançoner 2.0” i Wiquidites.